

Источниковая база исследования концепции силы в международных отношениях

Аннотация. В статье рассматривается ключевая база одного из основных понятий в современных международных отношениях - понятия «силы» Дж. Ная. История международных отношений в основном связана с военной мощью и экономическим влиянием. Все изменилось после Второй мировой войны. Исследователи и эксперты во всем мире стали изучать культуру и культурные связи как метод влияния в сфере международных отношений. Этот метод оказались столь же мощными, как и методы «жесткой силы». В конце 90-х годов XX века в Дж. Най разработал концепцию «мягкой силы», которая объединила культурное влияние, публичную дипломатию, власть НПО и т. д. Исследователь основывал свою концепцию на работах Г. Моргентхау, Х. Арендт и А. Грамши. Поэтом важно изучить работы этих специалистов, чтобы понять концепцию власти и ее роль в политике современных лидеров. Это также важно, потому что новая концепция «умной силы» Дж. Ная сочетает в себе методы как «мягкие» так и некоторые из «жесткой силы».

Ключевые слова: власть, влияние, «мягкая сила», «жесткая сила», «умная сила», культура, военная мощь, международные отношения, экономика.

Манько В. І., аспірантка кафедри міжнародних відносин, Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара (Дніпропетровськ, Україна), E-mail: lega.moonko@gmail.com

Джерельна база дослідження концепції сили у міжнародних відносинах

Анотація. У статті розглядається джерельна база одного з основних понять в сучасних міжнародних відносинах – поняття «сили» Дж. Ная. Історія міжнародних відносин в основному пов'язана з військовою міццю і економічним впливом. Все змінилося після Другої світової війни. Дослідники і експерти в усьому світі стали виявляти культуру та культурні зв'язки як метод впливу в сфері міжнародних відносин. Ці методи виявилися настільки ж потужними, як і методи «жорсткої сили». В кінці 90-х років XX століття в Дж. Най розробив концепцію «м'якої сили», яка об'єднала культурний вплив, публічну дипломатію, владу НУО і так далі. Дослідник базував свою концепцію на роботах Г. Моргентхау, Х. Арендт та А. Грамші. Тому важливо вивчити роботи цих фахівців, щоб зрозуміти концепцію влади і її роль в політиці сучасних лідерів. Це також важливо, тому що нова концепція «розумної сили» Дж. Ная поєднує в собі методи як «м'які» так і деякі з «жорсткої сили».

Ключові слова: влада, вплив, «м'яка сила», «жорстка сила», «розумна сила», культура, військова міць, міжнародні відносини, економіка.

УДК 32.1, 321.01:355

Бірюков Д. С.

к.т.н., завідувач сектору,

Національний інститут стратегічних досліджень
(Київ, Україна), E-mail: dmytro.biriukov@niss.gov.ua

ПОНЯТТЯ «СТІЙКІСТЬ» В СУЧАСНИХ БЕЗПЕКОВИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

Анотація. Розглядається поняття «стійкість», яке за останнє десятиліття набуло концептуальних ознак в теорії та ствердилось в практиці національної безпеки провідних країн світу. Досліджується застосування даного поняття, по-перше, як політичної установки щодо забезпечення захищеності певних об'єктів безпеки, яка задекларована як ціль безпекової політики в стратегічних документах, по-друге, як властивість цих об'єктів, що має бути сформована задля зменшення наслідків безпекових криз, по-третє, як цільова установка у формуванні властивостей об'єктів безпеки шляхом розподілу зобов'язань між суб'єктами забезпечення безпеки.

Ключові слова: національна безпека, стійкість, безпекове партнерство, критична інфраструктура

Постановка проблеми у загальному вигляді. Кардинальні зміни, що вже відбулися, і ті, що продовжують стрімко відбуватися у системах глобальної та регіональної безпеки протягом останньої чверті століття, спричинили підвищений

інтерес до досліджень в галузі національної безпеки. За цей період міждисциплінарні за своєю суттю безпекові дослідження збагатилися новими концепціями, такими як «безпека людини» (англ., *human security*), «м'які загрози» (англ., *soft threats*), «м'яка сила» (англ., *soft power*), відбулося і ствердилося розширення поняття «безпеки», переосмислення її значущості у всіх сферах людської діяльності [1]. Ці тенденції в розвитку безпекових досліджень знайшли своє відображення в роботах таких відомих вітчизняних теоретиків і практиків сфери національної безпеки як В. П. Горбулін, С. І. Пирожков, О. С. Бодрук, А. Б. Качинський, О. В. Литвиненко, О. М. Гончаренко, Б. О. Парахонський. Грунтовним дослідженням безпекових питань в окремих сферах (зовнішньополітична, економічна, інформаційна, екологічна, тощо) були присвячені роботи Г. М. Перепелиці, О. С. Власюка, М. А. Ожевана, Д. В. Дубова, М. М. Розумного, А. І. Сухорукова, Д. К. Прейгера, Я. А. Жаліла, В. М. Гейця, Г. П. Ситника та ін.

Об'єктом даного дослідження є поняття «стійкість», яке є відносно новим в безпекових дослідженнях, але протягом останнього десятиліття набуло поширення в спеціалізованій науковій літературі. Так, про експоненційне зростання частоти використання цього поняття свідчить аналіз науково-метричної бази даних Web of Science [2, с. 5]. Інтерес до даного напрямку політологічних досліджень очевидно пов'язаний із високим прикладним значенням поняття «стійкість» для практики здійснення безпекової політики в умовах виникнення кризових ситуацій різного характеру.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Поняття «стійкість» використовується для означення певної властивості окремих індивідів, суспільства, організацій, інфраструктур, міст та природних екосистем. Наприклад, термінологічний глосарій, опублікований ООН, визначає «стійкість» як здатність систем, громад та суспільства абсорбувати зовнішні впливи та швидко відновлювати характеристики (базову структуру та функції), так і адаптивні можливості, гнучкість системи в умовах значних трансформацій, впливів зовнішнього середовища [3, с. 24]. Цю властивість пов'язують із здатністю ефективно зменшувати як масштаб, так і тривалість негативних наслідків, відновлювати функції у об'єктах, що наближені до тих, які були перед кризою. Стойкість громади щодо потенційно небезпечних подій визначається наявністю в громаді необхідних ресурсів і її здатністю до самоорганізації перед настанням такої події і під час неї.

В звіті Організації економічного співробітництва і розвитку дається таке визначення: «стійкість означає, що держави можуть краще протистояти екологічним, політичним, економічним та соціальним потрясінням і стресам» [4, с. 3]. І хоча в фокусі даного документу переважно знаходиться спроможність країн, що розвиваються, до протистояння названим потрясінням, таке розуміння можна поширити і на розвинені країни світу.

Переважає більшість дослідників визначають «стійкість» як новий напрям в безпекових дослідженнях. Наприклад, *Джером Каган* розглядає поняття «стійкість» в контексті розбудови політики внутрішньої безпеки в Сполучених Штатах після терористичних актів, скоєних в вересні 2001 року [5]. Проте існують і такі роботи, де витоки цього напрямку бачать в цивільній обороні, а його появу датують ще серединою минулого століття [6].

Слід також відмітити, що терміни «стійкість» (англ., *resilience*) та «стійкий» (англ., *resilient*) ствердилися та мають певні понятійні ознаки в англійськомовних країнах, і в такому розумінні перенесені в міжнародні документи. Водночас в інших країнах можуть застосовуватися терміни, які мають схожий, але не тотожний зміст при перекладі. Наприклад, в Стратегії національної безпеки Польщі (див. [7 п. 64, с. 27; п. 112, с. 44; п. 129, с. 49; п. 132, с. 50]) використовується термін, що може бути перекладений і як «спротив» (в оригіналі польською мовою – *odporność*). Взагалі, як відмічають *Тімоті Пріор* та *Йонас Хагман* (Центр безпекових досліджень, Цюріх,

Швейцарія), різноманіття смислу поняття «стійкість» призводить до проблеми його уточнення для тих, хто формує державну політику [8, с. 282].

Метою даної статті є визначення концептуальної значущості поняття «стійкість», його практичної застосовності для побудови безпекової політики сучасної держави, а також окреслення кола безпекових проблем, в яких доцільно впроваджувати це поняття.

Виклад основного матеріалу. Потрібно відмітити, що «стійкість» може використовуватися в практиці здійснення безпекової політики сучасної держави в декількох формах: як політична установка щодо забезпечення захищеності певних об'єктів безпеки (декларація сформованої цілі безпекової політики), як описова характеристика цих об'єктів (при формуванні певних властивостей об'єктів безпеки задля «правильної поведінки» по відношенню до загроз), як цільова установка при формуванні властивостей об'єктів безпеки (аргументація для розподілу зобов'язань між суб'єктами забезпечення безпеки). Без сумніву, перше із зазначеного представлене в стратегічних документах, що визначають політику в сфері національної безпеки.

Поняття «стійкість» поступово набуває практичної реалізації, відображається в нормативно-правових актах та стратегічних документах в сфері національної безпеки розвинених країн світу. Можна відмітити, що лідером із запровадження поняття «стійкість» та його практичної реалізації як безпекової концепції є Сполучені Штати, де воно активно впроваджується в рамках забезпечення внутрішньої безпеки [5]. Так, *Сабіна Селчоу* (Лондонська школа економіки, Велика Британія), проаналізувавши Стратегію національної безпеки Сполучених Штатів (в редакції 2010 року), виявила, що окрім безпосереднього використання терміну «стійкість» в цьому документі де-факто закладені понятійні моменти, які пов'язані з даним терміном [9]. Аналіз останньої Стратегії національної безпеки США (2015 рік) показує, що термін «стійкість» (всього 13 випадків згадування) використовується в контексті [10]: зміцнення національної безпеки («підвищення стійкості Батьківщини») та національної економіки (в поєднанні з прикметниками «динамічна [у розвитку]» та «диверсифікована»), дотримання послідовного політичного курсу країни (з ув'язкою «до [американських] цінностей»), здатності реагувати на надзвичайні ситуації (згадуються терористичні акти), захисту критичної інфраструктури («зменшити вразливості та підвищити стійкість»), протидії глобальним викликам (зокрема, змінам клімату). *Джером Каган* відмічає, що нині поняття «стійкість» щільно увійшло у порядок денний безпекової політики в Сполучених Штатах, на ньому періодично фокусується увага у виступах політичного керівництва, Конгресом проголошуються «місяці стійкості», дане поняття систематично використовується в стратегічних документах і т.п. [5].

Ще одним прикладом практичного застосування та впровадження терміну «стійкість» в безпекову політику є його використання в останній редакції Стратегії національної безпеки Великої Британії. Так, в розділі «Наше бачення» (п. 1.13) цього документу зазначається: «ми будемо зміцнювати нашу внутрішню стійкість», щоб протистояти «глобальним викликам, які все більше впливають на людей, громади і бізнес» [11, с. 9]. Отже йдеться про «стійкість» країни, оскільки словосполучення «внутрішня стійкість» (в оригіналі – англ. *domestic resilience*) може бути замінено «стійкість Батьківщини». Більш того, поняття «стійкість» в цьому документі використовується при визначенні мети державної політики в сфері національної безпеки. Так, в розділі «Наш підхід» (п. 1.8) вказується: «ми будуватимемо нашу оборону, стійкість і партнерство в країні».

Таким чином, можна говорити, що «стійкість» є багатограним поняттям, яке використовується для опису властивостей як суб'єктів, так і об'єктів забезпечення безпеки. Зауважує на цьому *Джонатан Джозеф* (Університет міста Шеффілд, Велика Британія), який розглядає «стійкість» як неоліберальну форму державного

управління, в якій наголос робиться на здатності суспільства адаптуватися до загроз, що поєднує її з неоліберальним підходом до мобілізації соціальних агентів [12]. Зокрема, можна говорити про «стійкість країни» в широкому розумінні, що проявляється у спроможності її інституцій, таких як громадянське суспільство та національна економіка, певним чином «поводитися» в умовах впливу безпекових викликів. Тут слід взяти до уваги те, що різноманітні безпекові кризи (фінансово-економічна, соціально-міграційна, політико-ідеологічна та навіть воєнно-політична) виникають періодично. За останнє десятиліття ми ставали свідками таких криз, які охоплювали цілі регіони, і навіть найбільш розвинені країни світу не в змозі їх уникнути. Саме наявність загроз, яких неможливо запобігти, спричиняє потребу у формуванні нового підходу (формування «стійкості»), що в свою чергу має бути імплементований в державну безпекову політику.

Слід сказати, що в Стратегії національної безпеки України термін «стійкість» зустрічається одноразово в пункті 4.9, де з-поміж шляхів забезпечення економічної безпеки названо: «підвищення стійкості національної економіки до негативних зовнішніх впливів» [13]. Проте це скоріше випадковість, ніж цілеспрямоване застосування терміну із певним змістовним навантаженням.

«Стойкість» можна розглядати як суспільно-культурний феномен, який полягає у спроможності суспільства досягати та в надзвичайних ситуаціях демонструвати високий рівень культури безпеки. Наприклад, британські дослідники відмічають, що після терактів в м. Бостон (квітень 2003 року) американські ЗМІ підкреслювали такі риси громадян: «вони були сміливі, швидко орієнтувалися, показували приклад щирого товариства, водночас залишалися спокійними та слідували інструкціям представників правоохоронних органів» [14, с. 221]. Науковці роблять висновок про те, що «стійкість» утворює таке масове сприйняття та поведіння в умовах надзвичайних безпекових подій, яке зменшує політичні виклики для влади.

Проте суспільство само не набуває таких характеристик, вони повинні бути культивовані. Така теза сформульована як принцип «побудови стійкості», проголошений в Стратегії протидії тероризму Канади. Він пояснюється таким чином: «побудова такого суспільства, в якому люди та громади здатні витримувати вплив екстремістської ідеології, готові кинути виклик тим, хто підтримує [таку ідеологію]» [15, с. 11]. В даному випадку йдеться про формування в суспільстві несприйняття та навіть відторгнення терористичної та екстремістської ідеології, створення «імунітету» до радикальних та екстремістських дій. Більш того, даний документ вказує на зв'язок між властивістю суспільства та властивістю держави: «стійка Канада є такою, що здатна зменшити вплив терористичної атаки, забезпечити швидке відновлення нормального життя [в разі вчинення атаки]» [15, с. 11]. Таким чином, на практиці «[стійкість] заохочує ідею активної громадянської позиції, в результаті чого люди, не спираючись на державу, беруть на себе відповідальність за своє власне соціально-економічного благополуччя» [12, с. 42].

Розуміння стійкості суспільства стає край актуальним в умовах безпекових викликів, яким нині протистоїть Україна. Можна вважати, що утворення різних форм громадянської самоорганізації в умовах воєнно-політичної кризи останніми роками є проявами стійкості українського суспільства. Справді, не можна заперечити тезу фахівців НІСД, що «найбільш помітними формами громадської самоорганізації безпекового спрямування на сьогодні є добровольчий та волонтерський рухи» [16, с. 10]. Без сумніву, їх політичне значення є високим, водночас, потрібно враховувати слабкість інституціональних основ залучення таких громадських організацій до безпекової політики. Тут можна звернутися до практики багатьох європейських країн, в яких добровольчі та волонтерські організації мають свою роль у здійсненні функцій забезпечення безпеки, що зафіксована в законодавстві та задекларована в стратегічних документах. Хорошим прикладом, що ілюструє формування стосунків між державою, бізнесом та суспільством, є Стратегія забезпечення

життєво-важливих для суспільства функцій, ухвалена урядом Фінляндії в 2006 р., в якій виокремлюються обов'язки неурядових організацій, зокрема волонтерських організацій, щодо подолання кризових ситуацій різного характеру [17, с. 8].

Концепція стійкості передбачає активне залучення всіх заінтересованих сторін. Для практики забезпечення національної безпеки це означає, що поняття «стійкість» стає способом представлення певних стосунків між державою, суспільством та бізнесом (безпекового партнерства). Суспільство і окремі індивіди, як об'єкт безпеки щодо різноманітних загроз (тероризм, природні лиха, кіберзлочинність, пандемії тощо), починають відігравати активну роль (стають суб'єктом забезпечення безпеки). Таким чином «основне припущення» полягає в тому, що безпека суб'єкта залежить не тільки від характеру й рівня загрози та його уразливості до загрози, а і від властивостей самого суб'єкта – його «стійкості» до подій [2, с. 4]. Джеймс Брассет та Нік Воган-Уільямс (Університет міста Уорвік, Велика Британія) відмічають те, що «стійкість» стає поняттям, що пов'язане із широким колом завдань державної політики в сфері цивільного захисту в рамках управління ризиками через врахування невизначеностей при плануванні, попередженні та формуванні уявлення про екстремальні (надзвичайні) події [18]. Вони звертають увагу на застосування терміну «стійкість» в сферах захисту критичної інфраструктури та забезпечення готовності до гуманітарних надзвичайних ситуацій.

Потрібно відмітити, що формування «стійкості» до безпекових загроз сьогодення, як компонент державної політики в сфері національної безпеки, пов'язане із встановленням (переглядом) розподілу прав та обов'язків щодо здійснення певних функцій забезпечення безпеки між всіма заінтересованими акторами. Так, Флоріан Рос та Тімоті Пріор (Центр безпекових досліджень, Цюрих, Швейцарія) відмічають, що нині «політичний заклик до спільної відповідальності [щодо здійснення завдань цивільного захисту] виходить далеко за рамки надання інформації та очікування [від населення] відповідних дій. Така політика розміщує громадянина прямо в середину процесів цивільного захисту, спираючись на нього як на основний елемент системи» [6, с. 107].

Для вітчизняної політології поняття «стійкість» залишається незвичним, і чи не єдиною на сьогодні аналітичною працею, в якій це поняття вводиться в розгляд і пов'язується із забезпеченням національної безпеки, є Зелена книга з питань захисту критичної інфраструктури в Україні [19]. Потрібно відмітити, що стійкість проявляється в захисті критичної інфраструктури в двох аспектах. Перший стосується безпекового партнерства, або спільної відповідальності (англ., *shared responsibility*), що означає підвищені вимоги до всіх стейкхолдерів (суспільства, бізнесу та держави), і тут говорять про «стійкість суспільства» до кризових ситуацій та стійкість суб'єктів господарювання (англ., *business continuity*). Другий – технологічного (інженерного) розуміння функціонування мереж та систем, що становлять критичну інфраструктуру, пов'язується із здатністю безперервно надавати товари та послуги, життєво необхідні для суспільства та економіки, швидко відновлювати ці функції в разі виникнення аварій та збоїв.

Слід також відмітити двоякість поняття «стійкість» як цільової установки (може оцінюватися, вимірюватися) та як властивості (є характеристикою системи). Так, Дженіфер Коул (Королівський інститут об'єднаних служб з досліджень оборони та безпеки, Велика Британія) відмічає, що поняття стійкості стає цільовим при аналізі та управлінні ризиками, пов'язаними із техногенними аваріями та природними лихами [20]. Стійкість виступає як цільова установка – мета, яку потрібно досягти шляхом створення певних умов, нормативно встановлених, відображених на культурному рівні сприйняття загроз, утворення «правильної» поведінки (відношення до загроз). Водночас формування «стійкості» здійснюється, виходячи з розуміння навколишнього для системи (об'єкту) середовища як такого, що має принципові невизначеності щодо характеру та форм загроз, часу їх виникнення та масштабів.

Більш того формування стійкості припускає неминучість настання надзвичайних подій, якими загрози реалізуються. *Джонатан Джозеф* відмічає, що «стійкість сприяє росту самосвідомості через побудову картини невідконтрольного [людині] світу», використовуючи аргумент: «навіть якщо ми не можемо змінити світ, ми можемо вижити, знаючи як адаптуватися» [12, с. 43].

На цю особливість поняття «стійкість» зауважують і канадські експерти (Центр досліджень з питань ризику, м. Монреаль), які вивчали організаційні системи. Вони відмічають, що в «системі» допускаються «збурення» та «відмови», які необхідно заздалегідь визначити і встановити допустимі рівні наслідків [21, с. 13]. Таким чином, особливістю підходу є припущення про неминучість настання небажаних надзвичайних подій (таких як стихійні лиха, техногенні аварії, терористичні акти), і, відповідно, необхідність формування у «системі» властивостей, що дозволять витримати подібні ситуації.

Висновок і перспективи подальших досліджень. Нині поняття «стійкість» переживає десятиліття поширення в науковій літературі, присвяченій питанням забезпечення національної безпеки. З одного боку, це поняття увійшло в практику безпекової політики провідних країн світу, «стійкість» задекларована в стратегічних документах, що утворює предмет емпіричного дослідження, з іншого – «стійкість» можна розглядати як концепт сучасної теорії національної безпеки, що має прикладне значення для формування політики держави в умовах нинішнього безпекового середовища. Можна побачити, що в понятті «стійкість» відображені ті ж самі перетворення, які характерні для безпекових досліджень останньої чверті століття, тобто так зване «розширене розуміння безпеки» (щодо участі всіх заінтересованих сторін, недержавних акторів, впливу широкого спектру невоєнних загроз, діяльності міжнародних організацій тощо).

Поняття «стійкість» має важливе значення для розуміння практики здійснення державної політики в сфері національної безпеки провідними країнами світу. Аналіз стратегічних документів в сфері національної безпеки таких країн як Сполучені Штати та Велика Британія показує, що поняття «стійкість» пов'язане з низкою об'єктів безпеки і пов'язується в основному із «стійкістю Батьківщини», національної економіки, суспільства, критичної інфраструктури.

В сучасних безпекових дослідженнях (теорії національної безпеки) поняття «стійкість» перетворюється на складний багатогранний концепт, який в якості основоположного принципу визначає вирішальну роль самих об'єктів безпеки (в першу чергу суспільства та бізнесу, а не держави), що таким чином одночасно стають і ключовими суб'єктами забезпечення безпеки. Тобто, на практиці «стійкість» досягається шляхом формування безпекового партнерства (особливої форми стосунків) між державою, суспільством та бізнесом з найбільш важливих питань для забезпечення національної безпеки (як, наприклад, щодо захисту критичної інфраструктури чи боротьби із тероризмом).

Формування «стійкості» суспільства нині є задачею державної політики, яка реалізується як свідома та обізнана діяльність політичного керівництва провідних країн світу, спрямована на створення умов, за яких суспільство зможе протистояти різноманітним кризовим ситуаціям і відновлюватися після них з меншими втратами. Наявність «стійкого суспільства» зменшує політичні ризики для країни, перерозподіляє тягар відповідальності за соціально-економічні наслідки кризових ситуацій з держави на бізнес та населення.

Для політичної практики в Україні поняття «стійкість» (може із іншим найменуванням) має знайти своє прикладне впровадження з огляду на складну безпекову ситуацію, пов'язану з анексією АР Крим та інспірованою ззовні воєнно-політичною кризою на Донбасі

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ:

1. The Routledge Handbook of Security Studies / Edt. Dunn Caveltly M., Mauer V. – Routledge, 2010. – 487 p.

2. Dunn Caveltly M. Resilience and (in)security: Practices, subjects, temporalities / M. Dunn Caveltly, M. Kaufmann, K. Soby Kristensen // *Security Dialogue*. – 2015. – Vol. 46. – P. 3 – 14.
3. Terminology on Disaster Risk Reduction. – Geneva: UNISDR, 2009. – 30 p.
4. Guidelines for resilience systems analysis. – Paris: OECD, 2014. – 47 p.
5. Kahan J. H. Resilience Redux: Buzzword or Basis for Homeland Security [Electronic resource] / J. H. Kahan // *Homeland Security Affairs*. – 2015. – Vol. 11. – Access mode: www.hsaj.org/articles/1308 (Accessed 20 July 2015)
6. Prior T. The boundaries of building societal resilience: responsabilization and Swiss Civil defense in the Cold War / T. Prior, F. Roth // *Behemoth - A Journal on Civilisation*. – 2014. – Vol. 7 (2). – P. 103 – 123.
7. Strategia Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej [Electronic resource]. – Access mode: www.bbn.gov.pl/ftp/SBN RP.pdf (Accessed 20 July 2015)
8. Prior T. Measuring resilience: methodological and political challenges of a trend security concept / T. Prior, J. Hagmann // *J. Risk Research*. – 2014. – Vol. 17, No. 3. – p. 281–298.
9. Selchow S. Resilience and resilient in Obama's National Security Strategy 2010: Enter two 'political keywords' / S. Selchow // *Politics*. – 2016. – Vol. 36, No. 1. – P. 1-16.
10. National Security Strategy [Electronic resource]. – White House, February 2015. – Access mode: www.whitehouse.gov/sites/default/files/docs/ (Accessed 20 July 2015)
11. National Security Strategy and Strategic Defence and Security Review 2015: A Secure and Prosperous United Kingdom [Electronic resource]. – Access mode: www.gov.uk/ (Accessed 20 July 2015)
12. Joseph J. Resilience as embedded neoliberalism: a governmentality approach / J. Joseph // *Resilience: Int. Policies, Practices & Discourses*. – 2013. – Vol. 1(1). – P. 38-52.
13. Указ Президента України від 26.04.2015р. №287/2015 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 06.05.2015р. «Про Стратегію національної безпеки України» [Електронний ресурс]. – Законодавство України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/287/2015> (дата звернення 20.07.2015) – Назва з екрана.
14. Brassett J. Introduction: An Agenda for Resilience Research in Politics and International Relations / J. Brassett, S. Croft, N. Vaughan-Williams // *Politics*. – 2013. – Vol. 33, No. 4. – P. 221-228.
15. Canada's Counter-Terrorism Strategy: Building Resilience Against Terrorism [Electronic resource]. – Access mode: www.publicsafety.gc.ca/ (Accessed 20 July 2015)
16. Розвиток громадянського суспільства в Україні: аналіт. доп. / В.М.Яблонський, П.Ф.Вознюк, Д.М.Горелов [та ін.]; за ред. О.А.Корнієвського, М.М. Розумного. – К. : НІСД, 2015. – 60 с.
17. Government Resolution on the Strategy for Securing the Functions Vital to Society [Electronic resource]. – Access mode: www.defmin.fi/files/858/06_12_12_YETTS_in_english.pdf (Accessed 20 July 2015)
18. Brassett J., Vaughan-Williams N. Security and the performative politics of resilience: Critical infrastructure protection and humanitarian emergency preparedness / J. Brassett, N. Vaughan-Williams // *Security Dialogue*. – 2015. – Vol. 46. – No. 1. – P. 32–50.
19. Зелена Книга з питань захисту критичної інфраструктури в Україні: Аналітична доповідь [Електронний ресурс]. – НІСД, 2015. – Режим доступу: www.niss.gov.ua (дата звернення 20.07.2015) – Назва з екрана.
20. Cole J. Securing Our Future: Resilience in the Twenty-First Century // *The RUSI Journal*. – 2010. – Vol. 155, No. 2. – P. 46 - 51.
21. Organizational Resilience – Concepts and Evaluation Method / Robert B. et al. – Presses internationales Polytechnique, 2010. – 46 p.

REFERENCES:

1. The Routledge Handbook of Security Studies / Edt. Dunn Caveltly M., Mauer V. – Routledge, 2010. – 487 p.
2. Dunn Caveltly M., Kaufmann M., Soby Kristensen K. Resilience and (in)security: Practices, subjects, temporalities // *Security Dialogue*. – 2015. – Vol. 46. – P. 3 – 14.
3. Terminology on Disaster Risk Reduction. – Geneva: UNISDR, 2009. – 30 p.
4. Guidelines for resilience systems analysis. – Paris: OECD, 2014. – 47 p.
5. Kahan J. H. Resilience Redux: Buzzword or Basis for Homeland Security [Electronic resource] / Homeland Security Affairs. – 2015. – Vol. 11. – Access mode: www.hsaj.org/articles/1308
6. Prior T., Roth F. The boundaries of building societal resilience: responsabilization and

Swiss Civil defense in the Cold War // Behemoth – A Journal on Civilisation. – 2014. – Vol.7 (2). – P. 103 – 123.

7. Strategia Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej [Electronic resource]. – Access mode: www.bbn.gov.pl/ftp/SBN RP.pdf

8. Prior T., Hagmann J. Measuring resilience: methodological and political challenges of a trend security concept // J. Risk Research. – 2014. – Vol. 17, No. 3. – p. 281–298.

9. Selchow S. Resilience and resilient in Obama's National Security Strategy 2010: Enter two 'political keywords' // Politics. – 2016. – Vol. 36, No. 1. – P. 1-16.

10. National Security Strategy [Electronic resource]. – White House, February 2015. – Access mode: www.whitehouse.gov/sites/default/files/docs/

11. National Security Strategy and Strategic Defence and Security Review 2015: A Secure and Prosperous United Kingdom [Electronic resource]. – Access mode: www.gov.uk/

12. Joseph J. Resilience as embedded neoliberalism: a governmentality approach // Resilience: Int. Policies, Practices & Discourses. – 2013. – Vol.1(1). – P. 38-52.

13. Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 26.04.2015r. #287/2015 «Pro rishennia Rady natsionalnoi bezpeky i oborony Ukrainy vid 06.05.2015r. «Pro Stratehiiu natsionalnoi bezpeky Ukrainy» (Order of the President of Ukraine 26.04.2015r. №287 / 2015 'On the decision of the National Security and Defense of Ukraine from 06.05.2015r. 'On National Security Strategy of Ukraine') [Electronic resource]. – Zakonodavstvo Ukrainy. – Access mode: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/287/2015>

14. Brassett J., Croft S., Vaughan-Williams N. Introduction: An Agenda for Resilience Research in Politics and International Relations // Politics. – 2013. – Vol. 33, No. 4. – P. 221-228.

15. Canada's Counter-Terrorism Strategy: Building Resilience Against Terrorism [Electronic resource]. – Access mode: www.publicsafety.gc.ca/

16. Rozvytok hromadianskoho suspilstva v Ukraini: analit. dop. (Civil society development in Ukraine analyte. ext.) / V.M.Yablonskyi, P.F.Vozniuk, D.M.Horielov [ta in.]; za red. O.A.Korniiievskoho, M.M. Rozumnoho. – K. : NISD, 2015. – 60 s.

17. Government Resolution on the Strategy for Securing the Functions Vital to Society [Electronic resource]. – Access mode: www.defmin.fi/files/858/06_12_12_YETTS_in_english.pdf

18. Brassett J., Vaughan-Williams N. Security and the performative politics of resilience: Critical infrastructure protection and humanitarian emergency preparedness // Security Dialogue. – 2015. – Vol.46. – No.1. – P. 32–50.

19. Zelena Knyha z pytan zakhystu krytychnoi infrastruktury v Ukraini: Analitychna dopovid (Green Paper on the protection of critical infrastructure in Ukraine: Analytical Report) [Electronic resource]. – NISD, 2015. – Access mode: www.niss.gov.ua

20. Cole J. Securing Our Future: Resilience in the Twenty-First Century // The RUSI Journal. – 2010. – Vol. 155, No. 2. – P. 46 - 51.

21. Organizational Resilience – Concepts and Evaluation Method / Robert B. et al. – Presses internationales Polytechnique, 2010. – 46 p.

Бірюков Д. С., кандидат технічних наук, головний консультант відділу енергетическої та техногенної безпеки, Національний інститут стратегічних досліджень (Київ, Україна), E-mail: dmytro.biriukov@niss.gov.ua

Понятіє «устойчивость» в сучасних дослідженнях безпеки

***Анотація.** Розглядається понятіє «устойчивость», котроче за последнее десятилітіє приобрело концептуальніє признаки в теорії і утвердилось в практиці національної безпеки вєдущих стран мира. Исследуетя примененіє данного понятія, во-первых, как политическоі установкы по обеспеченію защищенности определенных объектов безопасности, котроча задекларирована как цель политики безопасности в стратегических документах, во-вторых, как свойство этих объектов, котроче должно бытє сформировано для уменьшения последствий кризисов безопасности, в-третьих, как целевая установка в формировании свойств объектов безопасности путем распределения обязательств между субъектами обеспечения безопасности.*

***Ключевые слова:** національна безпека, устойчивость, партнерство безопасности, критическая инфраструктура/*

Biriukov D. S., cand. tech. sciences, chief consultant at Energy and Technological Security

Department, National Institute for Strategic Studies (Kiev, Ukraine), E-mail: dmytro.biriukov@niss.gov.ua

Concept «stability» of modern researches of a security

Abstract. *The concept of 'sustainability', which over the past decade has become the conceptual signs in theory and in practice, confirmed the national security of the leading countries of the world. We investigate the application of this concept in the first place, as a political setup to ensure the protection of the safety of certain objects, which is declared as the goal of security policy in the strategic documents, secondly, as a property of the object to be formed in order to reduce the effects of the security crisis in the third, as the target setting in the formation of the security properties of an object by allocating obligations between subjects of security.*

Key words: national security, stability, partnership of security, critical infrastructure

УДК 32.1

Лещенко О. Я.

заступник директора Департаменту
організації заходів цивільного захисту,
Державна служба України з надзвичайних ситуацій,
аспірант Національного інституту стратегічних досліджень
(Київ, Україна), E-mail: leo@mns.gov.ua

ПИТАННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ В ЗОНАХ ВОЄННО-ПОЛІТИЧНОГО КОНФЛІКТУ: ДОСВІД УКРАЇНИ В УМО- ВАХ «ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ»

Анотація. *Розглядаються питання організації та забезпечення цивільного захисту в зонах воєнно-політичного конфлікту в контексті здійснення безпекової політики держави. Досліджено низку проблемних питань, що впливають на ефективність забезпечення цивільного захисту в умовах «гібридної війни».*

Вони охарактеризовані як «вакууми» щодо інституціональних основ, відповідальності, стратегічного бачення, немінучості покарання.

Ключові слова: національна безпека, цивільний захист, «гібридна війна», воєнно-політичний конфлікт, надзвичайні ситуації

Постановка проблеми. Забезпечення нашою державою належного рівня безпеки громадян в умовах загроз та виникнення надзвичайних ситуацій, а також під час терористичних актів та ведення воєнних дій, стає все більш складним завданням. Складність цього завдання обумовлена низкою взаємопов'язаних факторів, як-то обмеженість фінансових та матеріальних ресурсів, стрімкий розвиток технологій, поглиблення глобалізаційних процесів, підвищення вимог міжнародного співтовариства щодо захисту прав і свобод людини. Також мають місце тенденції до зростання ризиків природних, техногенних та соціально-політичних загроз, з якими потенційно може зіткнутися суспільство та кожна окрема людина в своєму щоденному житті.

Гібридний характер сучасних воєнно-політичних конфліктів, мало відчутні зв'язки між елементами технології їх ескалації і реалізації, зумовлюють необхідність їх детального вивчення та вжиття ефективних змін у структурах і способах застосування систем забезпечення національної та регіональної безпеки. Безумовно, небезпечний характер сучасних воєнно-політичних конфліктів потребує більш глибокого вивчення стосовно їх впливу на способи та механізми забезпечення захисту цивільного населення, а готовність державних інституцій до діяльності у цих умовах залишається актуальною.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Поняття «гібридна війна» сформувалося в працях американських воєнних аналітиків та керівників структур воєнного управління. Добре відомими нині є роботи Ф. Хоффмана, Т. Губера, Б. Неметта, Дж. МакКуена, Дж. Ласіка [1, с. 8–13], в яких досліджується такий сучас-